

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТРЕНІНГІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ДО ЧЕМПІОНАТУ ЄВРО-2012

УДК 159.9.07:351.74

Н. Д. Потапчук

На сьогоднішній день одним із найважливіших пріоритетів, які формуватимуть позитивний імідж нашої держави на міжнародній арені, є підготовка та проведення чемпіонату Європи з футболу в 2012 році. Тому основна увага прикордонного відомства зосереджена на впровадженні в практику інноваційних прикордонних технологій, реалізації заходів Програми Державної прикордонної служби України на період до 2015 року і Концепції інтегрованого управління кордонами, що передбачають створення сучасного прикордонного відомства європейського типу, яке буде гарантовано забезпечувати захист національних інтересів на державному кордоні.

Проте економічна контрабанда, незаконна міграція поза пунктами пропуску, незаконне переміщення зброї та наркотичних речовин можуть залишатися основними загрозами на кордоні на час проведення Євро-2012. Ураховуючи багатогранність функцій, покладених на підрозділи Державної прикордонної служби України, специфічні особливості дій прикордонників під час виконання службових завдань, підвищуються вимоги до професійних якостей персоналу Державної прикордонної служби України. У зв'язку з цим здійснюється низка заходів, які спрямовані на внесення змін до професійної підготовки персоналу Державної прикордонної служби з урахуванням загальноєвропейських стандартів. Метою впровадження зазначених заходів є забезпечення високого рівня компетентності і здатності офіцерів-прикордонників виконувати службові обов'язки, що передбачає застосування нових інтерактивних методів професійної підготовки, до яких можна віднести професійні тренінги [1–5].

Значна увага керівництвом Державної прикордонної служби України приділяється організації прикордонного співробітництва із суміжними країнами. Так, основні зусилля прикордонного співробітництва спрямовуються на забезпечення виконання дво- та багатосторонніх планів розвитку співпраці з прикордонними відомствами суміжних країн, держав-членів ГУАМ, СНД і Чорноморського регіону; удосконалення нормативно-правового врегулювання діяльності прикордонних представників та розвитку прикордонної співпраці.

Особливої інтенсивності набула співпраця із суміжними державами-членами НАТО, що здійснюється за такими напрямками: спільна поточна оцінка ризиків на кордоні, забезпечення адекватного реагування на них. Це також спільна побудова охорони кордону, тобто спільне патрулювання на кордоні з Польщею, Угорщиною, Румунією, проведення спільних прикордонних операцій, запровадження спільного контролю в пунктах пропуску.

У зв'язку з проведенням в Україні чемпіонату Євро-2012 очікується значне збільшення пасажиропотоку в пунктах пропуску, а також активізація на державному кордоні злочинних угруповань, які здійснюють переправлення нелегальних мігрантів. Усе це може викликати виникнення нестандартних ситуацій на державному кордоні й одним з основних завдань офіцера-прикордонника є їх локалізація.

Тому застосування професійних тренінгів під час підготовки персоналу Державної прикордонної служби до дій у нестандартних ситуаціях надає можливість сформувати в офіцерів-прикордонників психологічної готовності до прийняття адекватних рішень під час виникнення нестандартних ситуацій.

На сьогодні існує значна кількість наукових праць, що присвячені теорії і практиці використання тренінгу в психологічному забезпеченні професійної діяльності правоохоронних органів. Так, порядок застосування тренінгу в системі професійної підготовки відображено в працях таких науковців: Л. М. Балабанової, В. І. Барка, І. Ю. Воробьова, В. О. Лефтерова,

С. Д. Максименка, Г. В. Попової, О. М. Столяренка, В. О. Тімченка, В. Є. Христенка та ін.

У зарубіжних країнах уже понад 10 років активно застосовуються психотренінги в системі професійної підготовки працівників правоохоронних органів. Такі тренінги сприяють формуванню гуманності, демократизму, паритетності, кооперації, відкритості, толерантності, орієнтації на особистість у безпосередній роботі правоохоронців [5].

Метою цієї статті є висвітлення необхідності і порядку використання професійних тренінгів для підготовки персоналу Державної прикордонної служби України до чемпіонату Євро-2012.

Нормативно-правові документи, які регламентують професійну підготовку персоналу Державної прикордонної служби України, вимагають від офіцерів-прикордонників бути здатними до інноваційної діяльності, самостійності та нестандартності при прийнятті рішень, мати широку професійну компетентність. Офіцер-прикордонник повинен бути готовим: здійснювати організацію охорони державного кордону на ділянці відповідальності й управління діями прикордонних підрозділів при проведенні спеціальних заходів щодо затримання правопорушників; уміти працювати з людьми та виховувати підлеглих тощо.

Слід зазначити, що повсякденна службова діяльність офіцера-прикордонника характеризується постійним безпосереднім контактом із потенційними порушниками державного кордону, необхідністю тісної співпраці з місцевим населенням і взаємодією із суміжними службами. Дуже часто на кордоні виникають нестандартні ситуації, які вимагають від офіцера-прикордонника негайного прийняття відповідних рішень. Тому для підготовки офіцерів-прикордонників до службової діяльності доцільно використовувати професійні тренінги, що спрямовані на формування у них необхідних психологічних властивостей, якостей, уміння вирішувати конфліктні ситуації та діяти в екстремальних умовах.

Професійно-психологічний тренінг являє собою систему цілеспрямованих тренувань і вправ, які надають можливість ефективно розвивати професійно значущі якості особистості співробітника.

Для проведення психологічної підготовки використовуються такі основні методи професійно-психологічного тренінгу: тренінг пізнавальних якостей; вправи з вербальної та невербальної комунікації; тренування певних навичок; рольова гра; психотехнічні ігри; групова дискусія тощо [1–5].

Методи професійно-психологічного тренінгу надають можливість ефективно формувати і розвивати якості, навички та вміння, які необхідні прикордонникам під час вирішення оперативних завдань і можливих конфліктних ситуацій.

Практика свідчить, що при здійсненні професійно-психологічного тренінгу необхідно керуватися певними основними принципами організації тренінгу, такими як:

- наукова обґрунтованість, актуальність та доцільність тренінгу;
- професійна спрямованість і вид тренінгу;
- цілі та завдання тренінгу;
- єдність, систематичність і послідовність проведення тренінгу;
- свідомість та активність його учасників;
- доступність підготовки.

Наукова обґрунтованість, актуальність і доцільність застосування комплексу засобів та методів професійно-психологічного тренінгу визначається необхідністю досконало розбиратися в його психологічних тонкощах.

Професійна спрямованість тренінгу виявляється в максимальній конкретизації завдань і змісту підготовки, виходячи з особливостей професійної діяльності співробітників прикордонного відомства. Також, ураховуючи особливості професійної діяльності, обираються навчальні завдання, методи, об'єкти, імітування умов та дій.

Єдність, систематичність і послідовність у проведенні професійно-психологічного тренінгу полягає в чіткому логічному зв'язку процесу

психологічної підготовки, а саме: нові знання, навички та вміння здобуваються на основі попередніх, які вимагають подальшого розвитку. Необхідно рухатися від простішого до складнішого, від відпрацьованого до невідпрацьованого, створювати значні, але завжди посилені труднощі з повним обліком реальних умінь учасників тренінгу і тих результатів, які були досягнуті на попередньому занятті.

Труднощі під час тренувань мобілізують можливості учасників тренінгу, процес навчання прискорюється, відповідно досягаються кращі результати. Коли ж завдання є простими, легко здійсненими, то інтерес до занять спадає, темпи навчання вповільнюються.

Зважаючи на те, що пріоритетним напрямком для Державної прикордонної служби України залишається виконання завдань у межах Угоди про співробітництво та партнерство між Україною та ЄС, Плану дій Україна – НАТО, а також підготовка до проведення в Україні чемпіонату Євро-2012, використання професійно-психологічних тренінгів є дуже актуальним питанням.

Так, Державною прикордонною службою України забезпечено роботу всіх її структурних підрозділів щодо належної підготовки до чемпіонату Євро-2012. Проведено практичну реалізацію здійснення прикордонного контролю учасників і гостей футбольного чемпіонату в пунктах пропуску. Крім того, у межах Євро-2012 спільно з Європейською агенцією FRONTEX проведено операцію “Еуросіп 2012”.

Варто зазначити, що підготовка персоналу Державної прикордонної служби України здійснюється за кількома напрямками:

- вивчення нормативно-правової бази діяльності;
- відпрацювання моделей пропуску через державний кордон;
- практичні тренінги;
- мовна підготовка та введення нових стандартів поведінки персоналу.

Особлива увага приділяється ігровому методу, де гра посідає центральне місце як модель життєвих ситуацій. На думку деяких дослідників

(Ю. М. Ємельянової, В. В. Нікандрова та ін.), групові ігри надають учасникам можливість мобілізуватися, по-новому оцінити свою поведінку, краще зрозуміти інших і злагоджено діяти в групі. Як правило, більшість групових методів передбачає спільне виконання завдань, поставлених групі, та вимагає від учасників креативних рішень [5].

Саме тому багато уваги і зусиль було приділено відпрацюванню тренінг-репетицій українських прикордонників з польськими та російськими колегами з метою організації прискороного і безпечного пропуску через кордон.

Однак, слід зауважити, що у зв'язку зі спрощенням процедури паспортного контролю громадян у пунктах пропуску слід очікувати збільшення спроб незаконного проникнення на територію України нелегальних мігрантів. Тому ці тренінги персоналу Державної прикордонної служби України спрямовано на формування навичок щодо організації роботи в пунктах пропуску під час проведення чемпіонату Євро-2012 з урахуванням значного збільшення пасажиропотоку.

Зважаючи на спрощену процедуру паспортного контролю, доцільно б було при підготовці охоронців кордону використовувати психотехнічні методи, які включали б різноманітні вправи (тренінги), спрямовані на згуртованість дій прикордонників під час виявлення та затримання нелегальних мігрантів.

Також необхідно використовувати професійно-психологічні тренінги з використанням типових ситуацій професійного спілкування персоналу Державної прикордонної служби України з громадянами з інших країн, різних національностей, ураховуючи ймовірність виникнення нестандартних ситуацій. За таких умов спілкування прикордонників з іноземцями часто виникає помилкове сприйняття ситуації спілкування і в цілому представника іншого етносу. Через неадекватне ставлення до представників іншого етносу, дія етнічних стереотипів у професійній сфері може викликати зниження ефективності оперативно-службової діяльності. Тому й проведення таких тренінгів спрямовано на формування в персоналу Державної прикордонної служби України комунікативних властивостей і необхідних психологічних

якостей, властивостей, які нададуть їм змогу вчасно та впевнено локалізувати можливі конфлікти під час професійного спілкування.

Крім того, також доцільно запровадити проведення відповідних тренінгових занять зі слухачами Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького під час викладання таких дисциплін як “Психологія управління персоналом органів охорони державного кордону”, “Прикордонний контроль”, “Охорона державного кордону прикордонними підрозділом” тощо.

Отже, використання професійних тренінгів для підготовки охоронців кордону до чемпіонату Євро-2012 не лише забезпечить тісний зв'язок теорії охорони кордону з реальною практикою, але й надасть можливість побачити типові труднощі та шляхи їх вирішення. Зокрема це стосується дій прикордонних нарядів у пунктах пропуску під час проведення чемпіонату Євро-2012.

Підвищення результативності психологічної підготовки охоронців кордону потребує використання ефективних рольових ігор, розробка яких має бути одним із перспективних напрямків для подальших досліджень цієї проблеми.

Список використаної літератури

1. Барко, В. І. Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / В. І. Барко, Ю. Б. Ірхін [та ін.]. – К. : РВЦ КНУВС, Друкарня МВС, 2007. – 96 с.
2. Екстремальна психологія : підручник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – К. : Август Трейд, 2007. – 502 с.
3. Емельянов, Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : Изд. ЛГУ, 1985. – 168 с.
4. Методико-практические рекомендации по организации и проведению тренинга “Коммуникация – Стресс – Безопасность” (в помощь тренерам-психологам тренинга КСБ) / Лефтеров В. А., Литвинова Г. А. [и др.] ; под ред. В.Н. Бесчастного. – Донецк : ДЮИ МВД Украины, 2004. – 72 с.

5. Лефтеров, В. О. Методологія психотренінгу та його використання у професійно-психологічному розвитку персоналу, задіяного в екстремальних видах діяльності [Т. І] / В. О. Лефтеров // Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ : у 2-х т. : монографія / В. О. Лефтеров. – Донецьк : ДЮІ, 2007. – 242 с.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор Потапчук Є. М.